Mika Kortesniemi,
Ylifyysikko, dosentti, HUS
5.10.2022

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi Säteilyturvakeskuksesta sekä säteilylain muuttamisesta (HE 137/2022 vp)

Käsittelen alla erikseen kumpaakin lakia ja esitän lopuksi lyhyen päätelmän hallituksen esityksestä.

Laki Säteilyturvakeskuksesta

Esityksen tavoitteena oleva vuodelta 1983 olevan lain uudistus on perusteltu, jolloin uusi laki voidaan saada vastaamaan paremmin muuttunutta toimintaympäristöä ja kansainvälisiä vaatimuksia. Erityisesti EU-säädösten tasolla säteilysuojeludirektiivin (2013/59/Euratom) 76 artikla sekä ydinturvallisuusdirektiivin (2009/71/Euratom ja muutettu 2014/87/Euratom) 5 artikla valvontaviranomaisen päätöksenteon riippumattomuudesta on aiheellista kirjata selkeästi kansalliseen lakiin. Tätä puoltavat myös kansainväliset säteilyturvallisuussuositukset, mm. IAEA:n eli kansainvälisen atomienergiajärjestön turvallisuusperiaatteet (SF-1, principle 2), yleiset turvallisuusvaatimukset (GSR 1 (Rev 1), requirement 4) ja yleiset turvallisuusohjeet (GSG-12).

Edellä mainitun perusteella 1§ pykälän 2 momentin määrittely on asianmukainen ja tarpeellinen. Keskeiset tavat edesauttaa tosiasiallista riippumattomuutta ovat taloudellinen riippumattomuus sekä henkilöstön pätevyyden takaaminen. Ydin- ja säteilyturvallisuuden valvonta ja muu viranomaistoiminta edellyttävät syvällistä matemaattis-luonnontieteellistä ja teknistä asiantuntemusta, jonka takaa vain riittävä yliopistollinen koulutus. Tämän akateemisen koulutusvaatimuksen tulisi kohdistua paitsi Säteilyturvakeskuksen asiantuntijoihin, myös Säteilyturvakeskuksen pääjohtajaksi valittavaan henkilöön, joka mainitaan 3§:ssä.

2§:ssä mainittu Säteilyturvakeskuksen tutkimus- ja kehitystoiminta sekä asiantuntijapalvelut ovat tärkeitä toiminnanharjoittajien lisäksi myös Säteilyturvakeskuksen henkilöstön osaamisen vahvistamiselle ja sen kautta edelleen riippumattomuuden vahvistamiselle. Hallituksen esityksessä mainitaan, että säteily- ja ydinturvallisuusdirektiivien tehokas kansallinen toimeenpano edellyttää keskuksen johtamisjärjestelmästä ja henkilöstön koulutusjärjestelyistä säätämistä. Tämä on tärkeä huomio, jonka rinnalla on syytä huomioida Säteilyturvakeskuksen toimialaan liittyvä korkea akateeminen osaamisvaatimus. Kyse ei ole ainoastaan Säteilyturvakeskukselle rekrytoitavien henkilöiden osaamistason linjauksesta, vaan myös pitkäkestoisen ja vaativan yliopistollisen koulutuksen kautta valmistuvien asiantuntijoiden riittävyydestä Suomessa. Asiantuntijoiden saatavuus voi olla merkittävä rajoittava tekijä.

Lausuntopalautteen huomioinnissa Säteilyturvakeskusta koskevan lain 2§:ään on lisätty tehtäväksi arvioida ja antaa suosituksia kansallisista järjestelyistä, jotka koskevat

säteilyvaaratilanteisiin varautumista sekä tietojen antamista näitä tarkoituksia varten salassapitosäännösten estämättä. Nämä lisäykset ovat hyvin perusteltuja ja tarpeellisia myös toiminnanharjoittajan näkökulmasta.

2§ pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan Säteilyturvakeskukselle kuuluvat tehtävät vaarallisten aineiden (radioaktiivisten aineiden eli vaarallisten aineiden luokan 7) kuljetuksiin liittyen. Tehtävä vaikuttaa haastavalta mm. pakkausten ja säiliöiden vaatimusten täyttymistä koskevien teknisten vastuiden kannalta. Käytännön rajanveto vastuissa Säteilyturvakeskuksen, toiminnanharjoittajan ja kuljetusfirman välillä tulisi olla selkeä.

Lausuntojen perusteella laki STUK International Oy:stä on poistettu, joka vaikuttaa sääntelytarpeen näkökulmasta perustellulta.

Säteilylain muutos

Muutokset säteilylakiin ovat pääosin teknisiä tarkennuksia. Lakiehdotuksella on myös taloudellisia vaikutuksia, joita on kuvattu hallituksen esityksessä. Kustannusvastaavuus maksujärjestelmän kantavana periaatteena on ymmärrettävä. Lain liitteenä olevien veroluonteisten maksujen korotuksiin lausuntokierroksella useiden lausunnonantajien kohdistama kritiikki liittyy osaltaan nykyisen säteilylainsäädännön tuomiin muutoksiin. Säteilylainsäädännön kokonaisuudistuksen myötä toiminnanharjoittajan vastuu paikallisen säteilyturvallisuuden takaajana on laajentunut aiemmasta, erityisesti huomioiden STA:n eli säteilyturvallisuusasiantuntijan tehtävät, jotka on kuvattu Valtioneuvoston asetuksen 1034/2018 17-18§:ssä. Esimerkiksi turvallisuusarvion määrittely ja sen kattamat asiat, joita viranomainen on aiemmin läpikäynyt valvontakäynneillä, ovat nykytilanteessa toiminnanharjoittajan (STA:n) vastuulla. Lisäksi on aiheellista todeta, että toiminnanharjoittajan kokemukset lakiuudistuksen jälkeen ovat osoittaneet selvän muutoksen Säteilyturvakeskuksen viranomaisohjauksen siirtyessä yhä enemmän toiminnanharjoittajan vastuulla oleviksi linjauksiksi. Käytännössä tämä lisää päällekkäistä työtä eri toiminnanharjoittajien kesken Suomessa. Kokemustemme mukaan myös viranomaisen tarkastustoiminta on vähentynyt ja ainakin osin korvautunut dokumenttitason tiedonvaihdolla. Tätä taustaa vasten viranomaisen toiminnasta aiheutuvien maksujen korotukset eivät ole vaikuttaneet kohtuullisilta.

51§ pykälän 1 momentin 3 kohdan täsmennys koskien johtamisjärjestelmästä turvallisuuslupahakemukseen liitettävien tietojen rajausta helpottaa esityksessä mainitulla tavalla toiminnanharjoittajan hallinnollista taakkaa.

56§ pykälässä esitetty soveltuvan standardin merkitys tuotteen säteilyturvallisuuden osoittamisessa on loogista, kun huomioidaan ko. kansainvälisten standardien vallitseva asema säteilylaitteiden suunnittelussa, valmistuksessa ja huollossa.

70a§ pykälän vaatimus sähköisesti säteilyä tuottavan laitteen yksilöintimerkinnästä on perusteltu ja toteutuukin jo nykyisellään yleisesti ottaen hyvin.

71§ pykälän 1 momentin muutos vaarattomaksi tekemisestä on asiallinen. Terveydenhuollon toiminnanharjoittajan näkökulmasta on jo nykyisin perusteltua, että käytöstä poistettavan laitteen osalta ei muodostu hallinnollisia aukkokohtia, jotka mahdollistaisivat säteilyä edelleen tuottavan laitteen päätymisen kirjanpidon ulkopuolelle.

129§ pykälän 1 momentin virke suunnitelman mukaisten toimien harjoittelusta riskien mukaisesti säteilyturvallisuuspoikkeamissa on myös toiminnanharjoittajan näkökulmasta tarpeellinen. Nykyinen toimintaympäristö korostaa entistä enemmän turvallisuusnäkökohtien ennakoivaa huomioimista, joka toteutetaan suunnitelmien ja niihin perustuvien käytännön harjoituksien kautta.

147§ pykälän 1 momentissa esitetty vaatimus toimenpiteiden toteuttamisesta luonnonsäteilyaltistuksen rajoittamiseksi ”ilman aiheetonta viivytystä” on ehkä aiempaan nähden tarkennus, mutta voisi olla aikamääreessään vieläkin konkreettisempi.

189§ pykälän kohta valvontamaksun määräytymisestä tammikuun ensimmäisenä päivänä vastaa nykyistä käytäntöä. On luonnollista olettaa, että toiminnanharjoittaja pitää kirjaa hallussaan olevista säteilylähteistä ja kykenee toimimaan tämän maksunmääräytymisen mukaisesti ja välittämään ajoissa ko. tietoja viranomaiselle.

Päätelmä

Edellä mainitun perusteella totean loppupäätelmänä, että hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Säteilyturvakeskuksesta ja säteilylain muuttamisesta on toiminnanharjoittajan asiantuntijan näkökulmasta pääosin hyvin perusteltu ja muotoiltu.

Helsingissä, 5.10.2022

Mika Kortesniemi
Ylifyysikko, dosentti, FT
HUS Diagnostiikkakeskus